

# ВІД ІЗОЛЯЦІЇ – ДО ІНТЕГРАЦІЇ

Наталія БАБІЙ

(до підсумків науково-методичного семінару)

Важливою ознакою цивілізованого суспільства виступає підвищення цінності життя та забезпечення особливої уваги до людини, яка має обмежені можливості здоров'я. Демократизація та гуманізація немислимі без створення оптимальних умов, що уможливають інтеграцію окресленої верстви населення в соціум. Однак станом на сьогодні цей процес проходить зі значними труднощами, серед яких найбільш помітно вирізняється проблема сприйняття доволішніми людьми, які мають певні відхилення в розвитку.

Зазначене питання, що стоїть особливо гостро по відношенню до дитячого віку, а також з'ясування адаптаційних та компенсаційних механізмів особистості в умовах дефіцитарного розвитку не залишається поза увагою науково-педагогічних фахівців нашої академії. З ініціативи

кафедри педагогіки та психології успішної з творчою групою практичних психологів і соціальних педагогів Кременецького району, представниками громадської організації «Товариство батьків дітей-інвалідів та їх друзів «Зоря надії»» проведений науково-методичний семінар «Від ізоляції – до інтеграції». Проблема соціально-педагогічної роботи з дітьми з особливими потребами в країні та регіоні».

Проблема, що об'єднала досвідчених фахівців, громадських активістів і свідому студентську молодь, була висвітлена в різних аспектах. Розпочинаючи науково-методичний семінар, проректор з навчальної роботи, кандидат психологічних наук, доцент Марія Боднар наголосила на важливості привернення уваги суспільства до проблеми інтеграції людей з особливими потребами в соціум, активізації їх власного потенціалу та розвитку компенсаційних можливостей. Завідувач кафедри педагогіки та психології, кандидат педагогічних наук, доцент Любов Кравець у ході доповіді сфокусувала увагу на формуванні толерантного ставлення суспільства до людей з особливими потребами.

**Любов КРАВЕЦЬ,**  
кандидат педагогічних наук

Усі ми живемо у великому колективі, займаємося кожен якоюсь конкретною діяльністю, постійно щось отримуємо і щось втрачаємо. Ми щодня пізнаємо цей світ по-новому, щодня нас оточує багато людей, серед яких є по-своєму особливі. Це люди з особливими потребами. У світі їх 650 мільйонів і, серед них 200 мільйонів – це діти!

Усі вони мають право жити в суспільстві, зберігаючи свою індивідуальність. Толерантність тут виступає необхідним компромісом між людиною і оточуючим її світом.

Проблема толерантного ставлення до людей з особливими потребами сьогодні привертає увагу багатьох учених. Зазначимо, що вона поєднує у собі фізичні, особисті, культурні та економічні права людини. Прикро, але на сьогоднішній день ми дуже часто зустрічаємося з повною відсутністю умов, необхідних для розвитку дитини з особливими потребами, що й зумовлює формування особистості, котра зовсім не готова до самостійного повноцінного життя, а також низький рівень її соціалізації та соціальної адаптації. Окрім сім'ї, котра виступає основним середовищем формування розвитку та світогляду, не менш важливу роль відіграє колектив однолітків. Дитина не стоїть перед оточуючим світом один на один. Її ставлення до світу завжди опосередковане ставленням людини до інших людей, її діяльність завжди включена в спілкування.

Сьогодні багато дітей з обмеженими можливостями не завжди можуть реалізувати надані їм права та не мають необхідних умов для розвитку. Першопричиною є те, що більшість з них знаходиться в державних спецзакладах, що робить їх ізольованими, а життя в закладах такого типу не є ідеальним для

Присутніх схвилювало декламування авторського вірша «Не дивіться на нас жалісливо...» учнем 3 класу Кременецької спеціалізованої ЗОШ І-ІІІ ст. №2 Давидом Андрущук. Хлопчик за своє дитинство вже відчув багато фізичного болю, тож його поетичний виступ, пройнятий оптимізмом і жагою до життя, викликав справжнє захоплення і знайшов відгук у серці кожного слухача:

*Не дивіться на нас жалісливо:  
Ми такі, як і ви, і ми всі  
Дуже хочемо бути щасливими  
Попри всі ваші щирі жалі.  
Ми такі, як і ви. Тільки звикніть,  
Не глузуйте й сльозу не роніть.  
Як нам хочеться іноді крикнути,  
Що ваш погляд лекує болю...  
Так щоб мама була не почула,  
Ми зі сліз цих складаєм вірші,  
І щоб доля нарешті збагнула:  
Перебором, бо духом стійкі!  
Пам'ятаючи муки Розп'яття,  
Вранці будем сміятися знов.  
Несемо ми свій хрест із зав'язанням –  
І прощаєм. Це Божа любов...*

Голова правління Тернопільського обласного благодійного фонду «Живи з надією», голова громадської організації «Товариство батьків дітей-інвалідів та їх друзів «Зоря надії»» Алла Андрущук аргументовано висвітлювала проблеми освітньо-реабілітаційної роботи з дітьми з особливими потребами в районі та реалістично окреслила перспективи їх розв'язання за умови об'єднання зусиль фахівців різного профілю, представників місцевої влади й ентузіастів.

Громадська активістка, секретар Тернопільського обласного благодійного фонду «Живи з надією», масажист-реабілітолог Віра Дмитрук доповнила свій виступ презентацією «Не залишайся осторонь...», яка не тільки зворушила почуття емпатії у слухачів, а й пробудила в студентській молоді бажання дієво долучитися до розв'язання проблеми соціалізації

людей із обмеженими можливостями.

Психолог Кременецької районної психолого-медико-педагогічної консультації, арт-терапевт Кременецької ЗОШ №1 Лариса Шевчук виступила з доповіддю «Актуальність раннього виявлення порушень у психофізичному розвитку дитини» та представила вагомі результати власної практичної допомоги дітям, які мають особливі освітні потреби. Щодо останнього, психолог відзначила студентів спеціальності «Соціальна педагогіка» Анну Крижну, Марію Васьковець, Інну Бикову, котрі виявили активну позицію та наполегливість у розкритті творчих здібностей дітей з особливими потребами, зокрема готували учнів загальноосвітньої школи до участі в пісенному конкурсі.

На завершення семінару автор цих рядків, науковець кафедри педагогіки та психології, член громадської організації «Товариство батьків дітей-інвалідів та їх друзів «Зоря надії»» запропонувала презентацію

«Проблема адаптивно-реабілітаційної допомоги сім'ї, в якій виховується дитина з обмеженими можливостями здоров'я». Вона ознайомила учасників семінару з періодами життєвого циклу такої сім'ї. Перший з них – народження дитини – характерний сприйняттям патології батьками, їх емоційним звиканням. У шкільному віці – свої проблеми: вибір форми навчання, вплив реакції однолітків. На третьому, підлітковому періоді, відбувається звикання до хронічної хвороби, йде планування майбутньої зайнятості. Передостанній – період «випуску», коли вирішується питання про місце проживання, про можливості соціалізації. Заключний – постбатьківський період, під час якого здійснюється перебудова міжособистісних взаємин.

Особливої уваги потребують пробле-

ми, що виникають у взаєминах між членами родини, насамперед між подружжям – зміна взаємин у зв'язку з народженням «особливої» дитини. Потім – між матір'ю та дитиною з функціональними обмеженнями, в чому основним є догляд за дитиною та організація її життя. Паралельно – проблема відносин матері та здорової дитини, де виникають труднощі у забезпеченні балансу уваги між дітьми. Дуже важливим є встановлення позитивних взаємин батька з функціонально обмеженою дитиною, що визначає його участь у догляді за дитиною та в житті сім'ї в цілому.

Ці проблем конкретизуються в основних типах сприйняття батьками хвороби своєї дитини. Небажаним є поверхове сприйняття, що полягає в неповному уявленні про важкість захворювання. Демонстративне сприйняття вказує на нездорові амбіції батьків, для яких хвороба дитини стає засобом самоствердження. Батьківський егоїзм призводить до катастрофічного сприйняття, коли вину за хворобу батьки перекладають на саму хвору дитину. І навпаки – загострене почуття батьками власної провини формує само звинувачувальне сприйняття. Оптимістичний варіант – це адекватне сприйняття, що характеризується відповідальним ставленням до лікування та виховання своєї дитини. Саме таке сприйняття у поєднанні з уникненням негативних і застосуванням позитивно активних форм сімейного виховання дозволяє вивести дитину з особливими потребами із соціальної ізоляції та забезпечити її ефективну інтеграцію в соціум.

Власні думки щодо визначення орієнтирів подальшої роботи в контексті розв'язання проблеми інтеграції дітей з особливими потребами в суспільство у межах міста та району висловили заступник міського голови Микола Матвійок, практичні психологи і соціальні педагоги кременецьких шкіл Галина Кравчук (ЗОШ №3), Наталія Герасимович (ЗОШ №4), Оксана Тимець (Горинська ЗОШ), асистент учителя в інклюзивному класі ЗОШ №3 м. Кременець Алла Грудницька.

## ТОЛЕРАНТНІСТЬ – ПЕРШ ЗА ВСЕ

даної категорії осіб. Саме тут спостерігається найбільше правопорушень: від жаклих умов до жорстокості. Ми не стверджуємо, що всі спецзаклади погані, але й не будемо заперечувати, що всі вони дуже сильно травмують, а рівень соціалізації та соціальної адаптації є надто низьким. Після закінчення таких закладів особистість є не повністю сформованою, тобто не готова до повноцінного самостійного життя.

Оскільки головна проблема толерантності криється у вихованні самосвідомості дітей, то основний шлях її реалізації – впровадити в систему освіти спільне навчання дітей з особливими потребами і здорових дітей. Для того, щоб довести доцільність використання інклюзивної освіти, в першу чергу, ми повинні не тільки розглянути, але й усвідомити проблеми, з якими щодня зустрічаються ці люди. Перш за все, сюди належать проблеми, що заважають їм розкритися під час спілкування і, котрі, умовно

свідомості, з якими ми зустрічаємося сьогодні, можна було б уникнути взагалі, якби робота зі «здоровими» розпочиналася в ранньому віці. Адже до підліткового віку людина вже має цілком сформовані погляди. Тому сучасних підлітків фактично доводиться перевчати.

Одним словом, доросла толерантність закладається в дитинстві, а основні завдання нашої роботи полягають у створенні необхідних умов, за яких вона виявлялася б як природна якість дитячої особистості, а кожна дитина зберегла б свою індивідуальність.

Виховання успішно досягає мети, якщо воно спонукає вихованців до самовиховання. Це прагнення зумовлюється суспільними обставинами, є похідним від виховання, а також стає дуже важливим фактором його ефективності. Наголосимо, що значну роль у вихованні відіграють спілкування та навчання. Спілкування з дитиною несе в собі можливості опановувати людський досвід, а згідно з теорією Л. С. Виготського, добре організоване навчання веде за собою розвиток. Важливим є інший факт: у процесі виховання дитини з особливими потребами (шляхом її інтеграції в суспільство здорових однолітків) потрібно пам'ятати важливу річ: не можна протиставляти неповносправну дитину іншим, бо цим ми лише підкреслюємо її вади, що є найбільшою методичною помилкою. Це підкреслює дитячу обмеженість і створює деяку нерівність у спілкуванні з іншими дітьми.

Отже, саме в інтегрованому середовищі діти з особливими потребами в розвитку одержують підтримку та реальне сприйняття в соціумі, а «здорові» однолітки виростають в ньому більш толерантними, є менш агресивними і мають адекватнішу самооцінку. Вже з раннього віку вони розуміють, що таке труднощі, стають чутливішими, краще сприймають чужу неповносправність і знають, що кожному властиво досягнути успіху. Тому ми повинні пам'ятати, що виховання в колективі це не є «втискування в шаблон», а програма раннього втручання якраз є однією з важливих складових даного успіху.

Усяке життя – це боротьба і зусилля бути собою, прийняти те, до чого нас ніхто не готував. Щодо того, якою народиться дитина: здоровою чи з порушеннями, а також про сам рівень порушень, ніколи до кінця не відомо.

Тому не слід забувати, що кожна неповносправна дитина є повноцінною Людиною, яка має такі ж самі права, що надаються усім людям, передусім право бути любимою, визнаною і шанованою як особистість, зі своїми неповторними талантами та здібностями. Безперечно, погоджуємося з автором книги «Дорога любові» О. Романчуком, що «віра батьків у свою дитину, в її можливості, їх наполегливість та відданість можуть творити справжні чудеса: допомагати дитині, долаючи накладені неповносправністю обмеження, розкривати свої здібності, розвиватися, реалізовувати себе у цьому світі, адже кожна неповносправна дитина – це насамперед дитина з потребою любити і бути любленою, сміятися, бавитися, приносити радість батькам, жити... Їй треба також дати можливість бути дитиною – пустувати, гратися з іншими дітьми, радіти життю».